

Abstract. The legal nature and essence of punishment in the form of corrective work were analyzed. The content of this punishment has been investigated. The amendments to the Criminal code of Ukraine have been offered.

Key words: criminal punishment, correctional works.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Михлин А. С. Исправительные работы как альтернатива лишению свободы / А. С. Михлин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.penalreform.org/russian/altern.
2. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2014 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного Суду України. – 2015. – № 6. – С. 23–35.
3. Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 р. (за даними судової статистики) // Верховний суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.ns/\(documents\)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.ns/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282)
4. Аналіз стану здійснення судочинства у I півріччі 2016 року (за даними судової статистики) // Верховний суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8CB8A0D97939D5B8C2258041004441BB](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8CB8A0D97939D5B8C2258041004441BB).
5. Уголовное право Российской Федерации: Общая часть: учеб. / под ред. Б.В. Здравомыслова. – М.: Юрист, 1999. – 480 с.
6. Иванова А. П. Практика назначения и исполнения наказания в виде исправительных работ без лишения свободы / А. П. Иванова, С. Г. Бондарь // Сов. юстиция. – 1984. – № 22. – С. 13–14.
7. Виправно-трудоуловий кодекс України: Закон України від 23.12.1970 р., № 3325-VII // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – №1. – Ст. 6.
8. Исаев М. М. Основы пенитенциарной политики: моног. / М. М. Исаев. – М.: Юриздат, 1927. – 130 с.
9. Тадевосян В. С. Политика и практика применения исправительно-трудоуловых работ / В. С. Тадевосян // Соц. законность. – 1935. – № 3. – С. 17–22.
10. Меньшагин В. Д. О принудительных работах по месту работы / В. Д. Меньшагин // Соц. законность. – 1938. – № 12. – С. 72–73.
11. Осадчая Н. Г. Обязательные работы как новый вид наказания в Российском уголовном законодательстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н. Г. Осадчая; Ростов. юрид. ин-т МВД РФ. – Ростов н/Д, 1999. – 23 с.
12. До проблеми законодавчої регламентації виправних робіт як виду кримінального покарання / О. С. Пироженко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 771–778.
13. Разумов С. А. Практика назначения отдельных видов наказаний за совершенные преступления / С. А. Разумов // Комментарий судебной практики. – М.: Юстицинформ, 1998. – Вып. 4. – С. 185–196.
14. Тютюгін В. І. Виправні роботи / В. І. Тютюгін, О. В. Євдокімова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – №2(5). – С. 340–342
15. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р., № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

УДК 34.037:004

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Е. Т. Ібадов, Т. В. Міхайліна

Анотація. Електронні інформаційні ресурси вже стали обов'язковим елементом усіх сфер людської діяльності. Крім постійного вдосконалення своєї власної інформаційної функції дедалі більше виконують функцію своєрідної інформаційної матриці для основи суспільного розвитку. З кінця 1970-х рр. принципи свободи слова та доступу до інформації, задекларовані в Конвенції про захист прав і основних свобод людини, згідно з дослідженнями європейських учених, знайшли своє відображення в Конституціях ста двадцяти чотирьох країн світу.

Ключові слова: правосуддя, електронне правосуддя, електронний суд, інформаційно-комунікаційні технології, електронний документообіг, електронний документ.

Щорічно в Україні розглядається велика кількість справ у різних сферах судочинства. Кількість звернень до суду свідчить, з одного боку, про те, що судова форма захисту є пріоритетною, але, з іншого боку, не можна сказати, що рівень довіри до системи правосуддя у суспільстві є задовільним. У зв'язку з цим існує необхідність реформування українського судочинства, ефективність функціонування якого ставиться під сумнів

більшістю громадян країни. При цьому не можна з упевненістю сказати, що в сучасному світі існує така ідеальна система правосуддя, яка забезпечує ефективний захист прав громадян і задовольняє всі вимоги сучасних економічних реалій. Тим не менше, продумане і обґрунтоване реформування системи судочинства України надасть можливість в складних сучасних умовах досягти певного прогресу та удосконалити існуючу систему. Основними недоліками сучасних систем судочинства є надмірна тривалість та складність процедур розгляду справи в суді, високий рівень судових витрат, а також явна невідповідність чинних норм процесуального права вимогам економічного обігу і сучасним економічним відносинам в суспільстві. Але останнім часом часто звертають увагу на ще декілька важливих завдань із реформування судочинства, що може призвести до істотного удосконалення процедури захисту прав у суді. Мова йде про реалізацію можливості використання інформаційних та комунікаційних технологій та інших технічних новацій при розгляді різних категорій справ в судах. Успішна реалізація цього завдання, в свою чергу, призведе до збільшення доступності правосуддя, спрощення і прискорення процедур розгляду справ, а також до зниження судових витрат, що теж є вагомим фактором створення ефективного механізму правосуддя [1, с. 44].

Мета статті полягає в розкритті сутності та змісту поняття «електронне правосуддя», виявленні проблем і перспектив впровадження проекту «Електронний суд» в системі судочинства України.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) є каталізатором в питаннях інформатизації сфери судочинства. Причому прискорений розвиток інформаційного суспільства є пріоритетним напрямком розвитку держави, оскільки під його впливом підвищується ефективність судової влади шляхом впровадження в її діяльність електронного правосуддя, що складається з електронного зв'язку, обміну даними та доступу до судової інформації.

Основні принципи, завдання та напрямки інформатизації системи судочинства визначені в законах України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» [2], «Про судоустрій і статус суддів» [3], в «Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи» [4] та інших нормативно-правових актах.

Система електронного судочинства є одним з елементів електронного урядування, що сьогодні розглядається як спосіб організації державної влади за допомогою інформаційних мереж, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій. У цьому контексті важливим фактором підвищення ефективності, відкритості та прозорості правосуддя є використання у судочинстві ІКТ, що сприяє спрощенню судових процедур, скороченню термінів розгляду судових справ, процесуальних термінів та експлуатаційних витрат. Це передбачає автоматизацію та здійснення онлайн таких функцій, як подача позовної заяви, додатків до неї і надання відгуків на позови в електронному вигляді, доступ до судових актів, надання «електронних» доказів, розгляд справи онлайн, розсилка учасникам процесу через Інтернет або через sms-повідомлення інформації щодо поточної справи, функціонування сайтів судів, на яких можна знайти інформацію з конкретного розгляду [5, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і наукових публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, свідчить, що тема електронного правосуддя, зокрема проект «Електронний суд», ще не отримала широкого висвітлення в науковій літературі. Деякі аспекти інформатизації судів у своїх працях досліджують українські та зарубіжні вчені, такі як І. Л. Бачило, В. В. Білоус, П. Гіллес, О. О. Денисова, Р. А. Калюжний, Ю. А. Климашевський, Н. В. Кушакова-Костицька, А. І. Марущак, М. Я. Сегай, М. Я. Швець та інші [6, с. 429].

Тому сьогодні досить актуальними є питання щодо вдосконалення існуючої інформаційно-комунікаційної системи судів в Україні шляхом упровадження сучасних принципів електронного правосуддя.

Важливим є те, що сучасні технології повинні гарантувати дотримання основних правових принципів, цілісності та автентичності документів, конфіденційності даних і незалежності судової системи. Для цього необхідно впроваджувати в систему судочинства не лише системи фіксації судових рішень, а й системи комунікації учасників судочинства, проведення дистанційного розгляду судових справ, транслявання онлайн судових засідань з дотриманням при цьому загально визнаних принципів судочинства, автоматизовані банки даних справ і судових рішень, інформаційно-пошукові системи, автоматизовані робочі місця судді, помічника судді, системи автоматичного ухвалення рішень тощо [7].

Інформатизація системи судочинства є складовою Національної програми інформатизації України. Пріоритетними напрямками інформатизації в цій галузі є розробка мережевих технологій для органів судової влади, створення, упровадження та вдосконалення системи електронного документообігу, створення автоматизованих систем узагальнення судової практики та аналізу діяльності судів, розробка сучасної телекомунікаційної структури судів, створення єдиної судової бази даних тощо.

Забезпечення інформатизації системи судочинства та подальший розвиток цього напрямку здійснюється на основі Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи» [4], розробленої Державною судовою адміністрацією (далі – ДСА) України. Головною метою концепції є формування умов для створення та функціонування єдиної судової інформаційної системи, надання інформаційної та технологічної підтримки судочинства на принципах дотримання балансу між потребою суспільства та держави у вільному обміні інформацією й необхідними обмеженнями на її поширення. Концепція ґрунтується на сукупності нормативно-правових, організаційно-розпорядчих, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, які забезпечують збір, опрацювання, накопичування, аналіз і зберігання інформації.

Варто відзначити, що протягом останніх років у різних країнах світу електронне правосуддя першочергово впроваджується в практику в процесі відправлення правосуддя.

Згідно з рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2009)1, державам-учасницям Ради Європи з електронної демократії від 18.02.2009 р., під електронним правосуддям розуміється використання ІКТ у реалізації правосуддя усіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема, для приватних осіб і підприємств. Воно включає в себе електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру [8]. Саме це покликане на реалізацію головної мети – підвищення ефективності судової системи та якості правосуддя, оскільки доступ до правосуддя – це один з аспектів доступу до демократичних інститутів і процесів.

Крім того, важливим є факт впровадження ІКТ в системі судочинства не лише в якості засобів виробництва, а й як процесуальних засобів.

Безумовно, в сфері інформатизації судової системи України вже існують певні елементи ІКТ. Зокрема, було розроблено офіційні веб-сайти всіх судових органів, які забезпечують вільний доступ громадян до судової інформації. Для забезпечення принципів відкритого судочинства та гласності судових процесів створено Єдиний державний реєстр судових рішень України, до якого заносяться всі судові рішення загальної юрисдикції. Для організації та забезпечення процесів електронного документообігу використовуються автоматизовані комп'ютерні системи документообігу в українських судах. Уведено Єдину базу даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень. Проводяться судові засідання за допомогою відеоконференц-зв'язку. Працює інформаційне вікно суду. Для спілкування суддів та працівників апарату судів створено соціальну

професійну мережу «Феміда» тощо. Було затверджено наказ ДСА України № 72 від 31.05.2013 р. «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» [9] зі змінами, внесеними наказом ДСА України № 81 від 14.06.2013 р., які визначають порядок подання документів до суду в електронному вигляді, а також надсилання всім учасникам судового процесу процесуальних документів в електронному вигляді (паралельно з документами в паперовому вигляді). Для цього необхідно зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, роздрукувати заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді у справі та подати її до суду. Це здійснюється у справах цивільного та кримінального судочинства відповідно до вимог ч. 1 ст. 135 Кримінального процесуального кодексу України та ч. 6 ст. 74 Цивільного процесуального кодексу України, в яких визначено, що повістка про виклик може бути повідомлена електронною поштою, факсом або за телефоном чи за допомогою інших засобів зв'язку, що забезпечують фіксацію виклику.

Проект «Електронний суд» призначений для автоматизації процесів судового діловодства, забезпечення повноцінного поширення інформації щодо судового розгляду, правової інформації, узагальнення судової практики, публікації цієї інформації для громадян, а також забезпечення дотримання процесуальних строків. Тобто це сукупність ІКТ, що дозволяють здійснювати процесуальні дії в електронній формі. Основний принцип проекту «Електронний суд» полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя в Україні.

Більше того, в Україні розпочато проект USAID «Справедливе правосуддя», одним з пріоритетних завдань якого є укріплення спроможності суддівського самоврядування та судових адміністративних органів. Діяльність включає допомогу державним органам у розробці відповідної організаційної структури та політики щодо підтримки інформаційних технологій, закупівель, модернізації, кадрових питань, збору та аналізу статистичних даних в судах, підтримку процесу продовження автоматизації судів України.

Однак, великою проблемою залишається питання доступу до правосуддя для осіб, які проживають на окупованих територіях. Поряд із відсутністю легітимних і ефективних систем правосуддя на зазначених територіях, перед населенням, що проживає у Донецькій та Луганській областях, постають значні труднощі, пов'язані з доступом до судів, розташованих на підконтрольних уряду України, зокрема у зв'язку з втратою, знищенням і конфіскацією матеріалів справ до та під час процесу переміщення або зміни територіальної підсудності зазначеного органу, у тому числі й у зв'язку з навмисним знищенням матеріалів справ членами незаконних збройних формувань «ДНР» і «ЛНР». Втрата матеріалів справ призвела до призупинення або повного припинення розгляду значної кількості справ. Навіть у випадках ухвалених остаточних судових рішень їх виконання часто є неможливим, оскільки відповідне майно або особи, яких стосуються такі рішення, знаходяться на зазначених територіях. При цьому це також призводить до довільного позбавлення свободи людей через неможливість подання апеляційних скарг, і як наслідок, продовження строків тримання їх під вартою.

ІКТ дозволяють збільшити обмін інформацією, швидкість та обсяги передачі даних, що обробляються в судах, поліпшити якість роботи судових органів, а також реалізувати права громадян на вільний доступ до судової інформації та до правосуддя, що означає зобов'язання держави забезпечувати право кожної людини на доступ до ефективних та справедливих послуг у сфері юстиції та правосуддя, що надаються своєчасно. Електронне правосуддя є найважливішою гранню електронної демократії, тому що судова влада є ключовим компонентом демократії.

Аннотация. Электронные информационные ресурсы уже стали обязательным элементом всех сфер человеческой деятельности. Кроме постоянного совершенствования своей собственной информационной функции все больше выполняют функцию своеобразной информационной матрицы для основы развития общества. С конца 1970-х гг. принципы свободы слова и доступа к информации, задекларированные в Конвенции о защите прав человека и основных свобод, согласно исследованиям европейских ученых, нашли свое отражение в Конституциях ста двадцати четырех стран мира.

Ключевые слова: правосудие, электронное правосудие, электронный суд, информационно-коммуникационные технологии, электронный документооборот, электронный документ.

Abstract. The electronic informational resources have already become the required element in all spheres of the human activity. In addition, it is also the continuous improvement of their own informational function. More and more they are becoming an informational matrix for the basis of the social development. Since the 1970s the principles of freedom of the expression the words and access to information have declared in the Convention on the protection of human rights and the fundamental freedoms, according to research by European scientists, are reflected in the Constitutions of one hundred and twenty-four countries.

Key words: justice, electronic justice, electronic court, information and communication technology, electronic document management, electronic document.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ізарова І. О. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у Європейських країнах / І. О. Ізарова / Юридичний вісн. – 2014. – № 6. – С. 222–227.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р., № 537-V // Голос України. – 2007. – 6 лют., № 21.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Урядовий Кур'єр. – 2010. – 12 серп., № 148.
4. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzercia/.
5. Кушакова-Костицька Н. В. Розвиток електронного судочинства в Україні: проблемні питання / Н. В. Кушакова-Костицька // Науково-інформ. Вісн. Право. – 2013. – №7. – С. 139–145.
6. Логінова Н. І. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства / Н. І. Логінова // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – С. 429–435.
7. Білоус В. В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства / В. В. Білоус // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. – Х. : Право, 2011. – Вип. 11 – С. 97–106.
8. Рекомендації Комітета міністрів Совета Європы CM/Rec(2009)1 государствам-участникам Совета Европы по электронной демократии от 18.02.2009 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://idemocracy.ru/projects/стандарты/42-ec2009edem.html>.
9. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: наказ ДСА України від 31.05.2013 р., № 72 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/21310-nakaz_dsa_ukraini_72_vid_31052013r.html.

УДК 343.72

ШАХРАЙСТВО ЯК ВИД ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ: СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

А.П. Маримонська, Т.В. Михайліна

Анотация. В даній статті досліджується сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням шахрайства, а також правові аспекти охорони від даного виду злочинних посягань. Проаналізовано проблемні аспекти кваліфікації шахрайства та здійснено аналіз різноманітних підходів вчених до даної проблематики, на підставі чого зроблено висновки про предмет дослідження.

Ключові слова: шахрайство, обман, зловживання довірою, майно, зобов'язання.

З точки зору правової та психологічної науки існують деякі розходження в поглядах на сутність такого небезпечного явища, як шахрайство. З погляду юриспруденції